

Anna Budzyńska

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

PROBLEMY KSZTAŁTOWANIA SIĘ RÓWNOWAGI NA RYNKU CUKRU

Streszczenie: Na rynku cukru występuje przewaga podaży nad popytem. Rynek ten funkcjonuje na podstawie przepisów regulujących wielkość podaży. Wprowadzona reforma rynku cukru ma doprowadzić do zmniejszenia wolumenu jego produkcji i dostosować go do wielkości popytu. Celem opracowania jest wykazanie nieskuteczności prowadzonej polityki ograniczania podaży i ukazanie konieczności rozpoczęcia zarządzania popytem na cukier.

Słowa kluczowe: rynek cukru, popyt, podaż, równowaga rynkowa

1. Wstęp

Przemysł cukrowniczy zajmuje znaczącą pozycję w polskim przemyśle spożywczym. Popyt na cukier jest w rzeczywistości zapotrzebowaniem na substancje słodzące, czyli najczęściej na cukier biały, produkowany z buraków cukrowych lub posiadający bardzo podobne właściwości brązowy cukier trzcinowy, ale także różnego rodzaju słodziki. Pod tym pojęciem definiowane są wszelkie substancje słodzące, zarówno pochodzenia naturalnego, jak i syntetyczne związki chemiczne, charakteryzujące się intensywnym, słodkim smakiem. Wśród substancji słodzących wyróżniamy: naturalne cukrowce, półsyntetyczne środki słodzące oraz środki intensywnie słodzące¹. Zgodnie z obowiązującymi przepisami substancje słodzące mogą być dodawane do żywności w celu nadania słodkiego smaku środkom spożywczym, zamiast stosowania cukrów, lub do produktów o obniżonej o co najmniej 30% wartości energetycznej w porównaniu z oryginalnymi lub podobnymi środkami spożywczymi, a także do wyrobów bezcukrowych. Mogą również być stosowane jako słodziki stołowe². Cukier bądź inne substancje słodzące wykorzystywane są przez gospodarstwa domowe do bezpośredniego spożycia oraz jako półprodukt w innych branżach przemysłu rolno-spożywczego, natomiast produkty uboczne przetwórstwa buraków cukrowych używane są jako półprodukty w przemyśle chemicznym, far-

¹ J. Namiesnik, *Analityczne zastosowania chromatografii cieczowej*, Warszawa 2008, http://www.pg.gda.pl/chem/Katedry/Analityczna/images/stories/wyklady/Namiesnik_Warszawa.pdf.

² Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie dozwolonych substancji dodatkowych i substancji pomagających w przetwarzaniu (Dz.U. 2004, nr 94, poz. 933) na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 94/35/WE/1994.

maceutycznym i paszowym. Dzięki temu przemysł cukrowniczy wywiera wpływ na rozwój innych branż i gałęzi gospodarki. Dla odbiorców finalnych cukier jest artykułem pierwszej potrzeby i mimo iż spożycie w gospodarstwach domowych wykazuje tendencję malejącą, to jednak łączne spożycie cukru z roku na rok wzrasta, ze względu na zużywanie coraz większych ilości cukru do dalszego przetwórstwa przez przemysł. Natomiast spożycie alternatywnych substancji słodzących wzrasta znacznie szybciej niż spożycie cukru, i jest to rynek, który cały czas dynamicznie się rozwija³.

Działalność na rynku cukru odbywa się na podstawie regulacji prawnych, które stanowią gwarancję odnośnie cen oraz zbytu, zależnie od przyznaných limitów produkcyjnych. W przypadku przemysłu spożywczego, którego częścią jest cukrownictwo, stosowane jest zarządzanie podażą w celu ochrony grup najsłabszych ekonomicznie poprzez zapewnienie niskich cen artykułów żywnościowych⁴. W związku z naciskami organizacji międzynarodowych, a także ze względu na nieskuteczność i nieefektywność prowadzonej polityki zarządzania podażą w 2006 r. wprowadzono w państwach Unii Europejskiej zasady reformy rynku cukru, na podstawie których do 2015 r. ma zostać zmniejszona podaż cukru na europejskim rynku w celu zapewnienia stałej równowagi na rynku pomiędzy poziomem produkcji na obszarze Unii Europejskiej a produkcją światową⁵.

Analizując stan prawny dotyczący rynku cukru, można zaobserwować skupienie się organów legislacyjnych jedynie na stronie podażowej rynku. Nie występuje zainteresowanie w dziedzinie popytu i spożycia cukru, które pozwoliłoby na określenie optymalnych i stałych wielkości zapotrzebowania na cukier zarówno ze strony finalnych konsumentów, jak i klientów przemysłowych. Skupienie przede wszystkim na popycie rynkowym i jego rozwoju sprzyjałoby dostosowywaniu się producentów do rozmiarów rynku i nie powodowałoby powstawania tak dużych nadwyżek zapasów cukru.

2. Sytuacja na rynku cukru

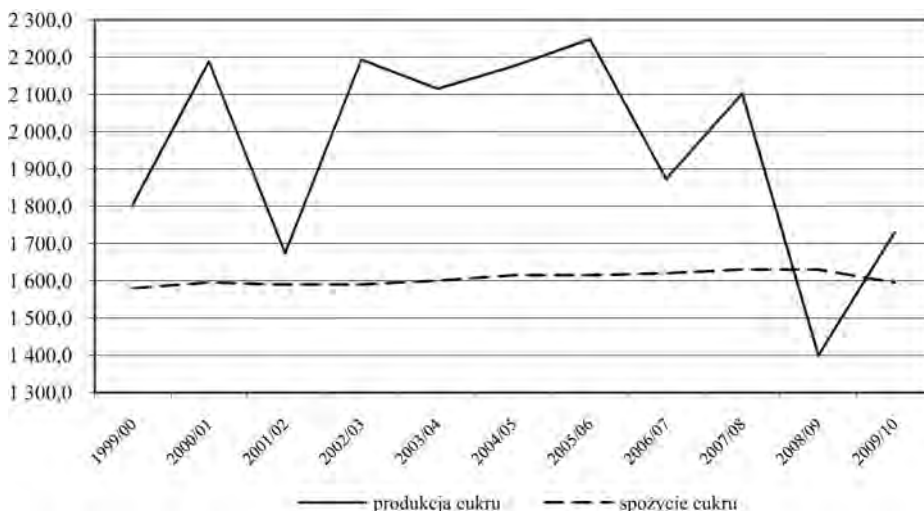
Na polskim rynku cukru podaż znacznie przewyższa popyt. Pomimo stosowanych instrumentów interwencjonizmu państwowego, które mają na celu zmniejszenie podaży i obniżenie cen cukru, producenci decydują się zwiększać produkcję, licząc na możliwość znalezienia nabywców. W ten sposób dążą do osiągnięcia korzyści, które pozwolą prowadzonym przez nich przedsiębiorstwom obniżyć koszty stałe funkcjonowania cukrowni. Ważny z punktu widzenia procesu technologicznego wyrobu cukru jest fakt posiadania w danym roku wystarczającej ilości surowca potrzebnego

³ *Sugar policy reform in the European Union and in world sugar markets*, OECD, Paryż 2007, s. 21.

⁴ M. Smoleń, E. Górnica, *Interwencjonizm państwowy w warunkach rynkowych*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2007, s. 21.

⁵ *Akty prawne Unii Europejskiej dotyczące mechanizmów WPR administrowanych przez AGR*, ARR, Warszawa 2006, s. 16.

do produkcji cukru. Produkcja ta trwa około 3–4 miesięcy w roku, i z tego powodu właściciele cukrowni nie chcą ryzykować zmniejszania produkcji zgodnie z wyznaczonymi limitami produkcyjnymi, ponieważ nie są pewni ilości surowca na kolejną kampanię.

Rys. 1. Popyt i podaż na rynku cukru w Polsce w latach 1999–2010 (w tys. ton)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” z lat 1999–2009.

Przedstawione na wykresie informacje dotyczące kształtowania się wielkości popytu i podaży cukru na rynku krajowym pokazują, że z wyjątkiem jednego sezonu (2008/09), zawsze w badanym okresie występowała znaczna nadwyżka podaży nad popytem, której maksymalna wartość osiągnięta w sezonie 2005/06 wyniosła ponad 600 tys. ton.

Produkcja cukru w badanym okresie wahała się w przedziale 1,4–2,2 mln ton, natomiast spożycie cukru plasowało się na w miarę wyrównanym poziomie, z niewielką tendencją rosnącą, osiągając średnio poziom 1,6 mln ton.

W celu oceny sytuacji nierównowagi na rynku cukru konieczne jest dokładniejsze zaprezentowanie podaży i popytu na cukier, wraz z analizą czynników je determinujących.

3. Podaż na rynku cukru

Historycznie, począwszy od okresu międzywojennego, rynek cukru w Polsce działał w oparciu o regulacje ustawowe⁶. W okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej

⁶ T. Kondrakiewicz, *Holdingi w przemyśle cukrowniczym. Procesy dostosowawcze do integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, s. 71.

pierwszą ustawą, na podstawie której funkcjonował rynek cukru, była wprowadzona w 1994 r. ustawa o regulacji rynku cukru i przekształceniach własnościowych w przemyśle cukrowniczym. Ustawa ta odwoływała się do podobnych instrumentów, które stosowano w Unii Europejskiej. Regulacje prawne wynikające z tej ustawy wprowadzały kwoty cukrowe, czyli maksymalne ilości produktu, jakie mogły być wytwarzane w czasie kampanii cukrowniczej danego roku. Limity produkcyjne były odpowiedzią na oczekiwania rynku i ustalano je na podstawie przewidywanego spożycia cukru w danym roku. Odpowiadające popytowi rynkowemu kwoty cukrowe były próbą wprowadzenia równowagi rynkowej za pomocą regulacji prawnych. Ustawa wprowadzała ponadto opłaty produkcyjne, które pobierane były od podmiotów nabywających cukier na zaopatrzenie rynku krajowego, oraz ceny minimalne, poniżej których producentom nie wolno było wprowadzać produktów na rynek krajowy⁷.

Kolejne ustawy wprowadzały szereg nowych regulacji na rynku cukru, starając się dostosować ustawodawstwo polskie do przepisów stosowanych w UE⁸. Wstąpienie Polski do Wspólnoty Europejskiej spowodowało przyjęcie ustawodawstwa obowiązującego w Unii Europejskiej, co w przypadku rynku cukru oznaczało konieczność przyjęcia regulacji w ramach unijnej reformy rynku cukru obowiązującej w latach 2006–2015⁹. Według szacunków na rynku wewnętrznym UE produkcja zostanie zredukowana o około 6 mln ton¹⁰, z czego na Polskę ma przypaść około ćwierć miliona tony rocznie¹¹. Przeprowadzana reforma rynku cukru ma przyczynić się do restrukturyzacji sektora cukrowniczego, który będzie zdolny do konkurencyjności na liberalnym rynku pozbawionym instrumentów interwencyjnych.

Jednakże nawet dziesięcioletni okres trwania reformy może okazać się niewystarczający, by klienci sektora cukrowniczego gotowi byli skupić swoją uwagę na popytowej stronie rynku, która w warunkach wolnej konkurencji jest znacznie ważniejsza niż strona podażowa. Do tej pory w Polsce przez ponad 20 lat skupiano się niemal wyłącznie na zarządzaniu podażą cukru i surowców potrzebnych do jego produkcji. Główną wadą podejścia podażowego jest dbanie włącznie o efektywność czynników produkcji opartej na jak najniższych kosztach w celu osiągnięcia maksymalnej nadwyżki finansowej, co przekłada się na zwiększanie wolumenu produkcji. Dowodem na to jest prezentacja faktycznej produkcji cukru w latach 1999–2009 w porównaniu z przyznanymi Polsce kwotami cukru (tabela 1).

⁷ J. Nowak, *Regulacje rynku cukru w Polsce i w Unii Europejskiej. Część II*, „Biuletyn Informacyjny Agencji Rynku Rolnego” 2002, nr 3 (129), s. 15–17.

⁸ Tamże, s. 21–22.

⁹ Na temat założeń reformy rynku cukru zobacz szerzej: A. Artyszak, A. Budzyńska, *Zasady reformy rynku cukru*, „Wieś Jutra” 2006, nr 2, s. 7.

¹⁰ A. Artyszak, A. Budzyńska, *Co dalej z reformą rynku cukru?*, „Wieś Jutra” 2005, nr 12, s. 14.

¹¹ Ł. Chudoba, *Wpływ reformy rynku cukru w Unii Europejskiej na polski sektor cukrowniczy*, „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2009, nr 36, s. 33.

Tabela 1. Kwoty produkcyjne i wolumen produkcji cukru w Polsce w latach 1999–2010 (w tys. ton)

	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
kwoty produkcji cukru	1 734,4	1 624,4	1 644,4	1 590,0	1 622,2	1 671,9	1 495,3	1 498,0	1 772,5	1 405,6	1 405,6
produkcja cukru	1 805,5	2 188,0	1 674,0	2 193,0	2 115,0	2 176,0	2 248,0	1 873,0	2 102,0	1 400,0	1 730,0
nadwyżka produkcji nad kwotę	71,1	563,6	29,6	603,0	492,8	504,1	752,7	375,0	329,5	-5,6	324,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” z lat 1999-2009.

Na podstawie tabeli 1 można stwierdzić, że kwoty produkcyjne, które przyznawane były na podstawie aktów prawnych, wykazywały wahania w maksymalnej wysokości prawie 367 tys. ton między sezonem 2007/08, gdy przyznany limit produkcyjny był najwyższy, a kolejnymi sezonami, w których kwoty produkcyjne osiągnęły minimalną wartość. W rekordowym sezonie 2007/08 nastąpił 18-procentowy wzrost limitu produkcyjnego w ciągu jednego sezonu, po to, by w kolejnym sezonie zmniejszyć się o prawie 21%. Kwoty cukrowe w latach 1999–2004 wykazywały nieznaczne wahania w granicach 3%. Sezon 2005/06 był sezonem drastycznej redukcji limitu podażowego o prawie 11%. Począwszy od sezonu 2008/09, kwoty cukrowe dla Polski ustalone są na stałym poziomie.

Produkcja cukru w Polsce, z wyjątkiem sezonu 2008/09, była znacznie wyższa od przyznanych limitów produkcyjnych. Wolumen produkcji cukru był średnio o ponad 23% wyższy od kwot cukrowych w badanym okresie 11 lat. Najwyższą nadprodukcję cukru zanotowano w sezonie 2005/06, kiedy to rzeczywista produkcja była o ponad 50% wyższa od kwoty cukrowej. W nietypowym sezonie 2008/09 rzeczywista produkcja równała się niemalże przyznanej kwocie produkcyjnej.

Wśród determinantów podaży ważną rolę, oprócz cen zużywanych zasobów, stosowanej technologii, zajmują oczekiwania producentów i dostawców odnośnie cen, popytu i podaży w przyszłości oraz liczba producentów¹². W związku z wprowadzeniem na rynku polskim zasad unijnej reformy, polscy plantatorzy obawiali się drastycznego spadku produkcji cukru i opłacalności produkcji, skutkiem czego wystąpił problem z kontrakcją surowca i w kampanii 2008/2009 nastąpiła znaczna redukcja produkcji cukru – o 37%, czyli znacznie poniżej kwoty produkcji, jak i zapotrzebowania wewnętrznego. Powodem tego był zmniejszony obszar uprawy buraków cukrowych w związku z niechęcią plantatorów do ponoszenia ryzyka uprawy buraków w obliczu znacznego zmniejszania produkcji cukru na skutek unijnej reformy¹³.

¹² N.G. Mankiw, M.P. Taylor, *Mikroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 122–123.

¹³ Ł. Chudoba, *Wpływ reformy...*, dz. cyt., s. 34.

Najważniejszym wnioskiem, który można sformułować po analizie danych przedstawionych w tabeli 1, jest nieskuteczność prowadzonej polityki, mającej na celu ograniczenie podaży cukru za pomocą interwencjonizmu państwowego. Decyzje odnośnie wielkości produkcji podejmują przedsiębiorcy, i żadne ograniczenia prawne nie są w stanie zmusić ich do zrezygnowania z osiągnięcia przewidywanych zysków.

4. Popyt na cukier

Na każdym rynku obok podaży występuje popyt i czynniki go determinujące. W przypadku rynku cukru, z uwagi na stosowane regulacje, ważniejszą wydaje się strona podaży, jednakże podejmowane działania legislacyjne, które regulują wolumen produkcji na rynku cukru, wynikają z analizy popytu na cukier. Zgodnie z zasadami mikroekonomii determinanty popytu to: dochód konsumentów, ceny dóbr pokrewnych (substytucyjnych i konkurencyjnych), gusta klientów, ich oczekiwania odnośnie wielkości podaży i cen oraz liczba nabywców¹⁴. Wymienione czynniki w różnym stopniu wpływają na wielkość popytu na rynku cukru, dlatego w opracowaniu przedstawiono tylko te, których zmiany w zasadniczy sposób wpływają na ograniczanie bądź zwiększanie się popytu.

W porównaniu z pozostałymi państwami UE-27, Polska pod względem zużycia cukru zajmuje piąte miejsce, za Niemcami, Francją, Wielką Brytanią i Włochami¹⁵.

Popyt na cukier produkowany w Polsce można podzielić na popyt pierwotny, pochodzący z konsumpcji w gospodarstwach domowych oraz wtórny, zgłaszany przez przemysł, który dokonuje dalszego przetworzenia tego produktu. Największa część cukru przemysłowego wykorzystywana jest w przemyśle spożywczym przez zakłady cukiernicze, piekarnie, producentów słodocy i napojów, w przetwórstwie mleka, owoców i warzyw, a także w produkcji win i miodów pitnych. W mniejszym stopniu cukier wykorzystywany jest w przemyśle chemicznym i paszowym oraz w gospodarce pasiecznej¹⁶.

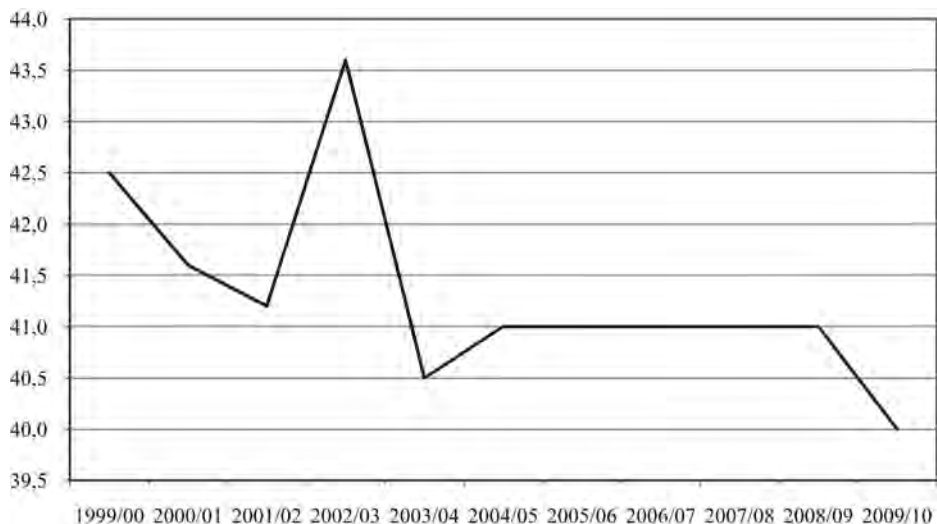
W przypadku ogólnego spożycia cukru w Polsce w przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość tego wskaźnika nieznacznie się wahała, osiągając maksymalny poziom 43,6 kg na osobę w sezonie 2002/03, by następnie przez kolejne 5 sezonów pozostawać na niezmiennym poziomie 41 kg. Ostatni, kryzysowy sezon przyniósł spadek wskaźnika spożycia cukru *per capita* o 1 kg na osobę.

Na poziom spożycia cukru w gospodarstwach domowych wpływ wywiera szereg czynników o charakterze społeczno-zawodowym, demograficznym, ekonomicznym i geograficznym. Natomiast dla popytu na cukier przemysłowy decydujące znacze-

¹⁴ N.G. Mankiw, M.P. Taylor, *Mikroekonomia...*, dz. cyt., s. 116–117.

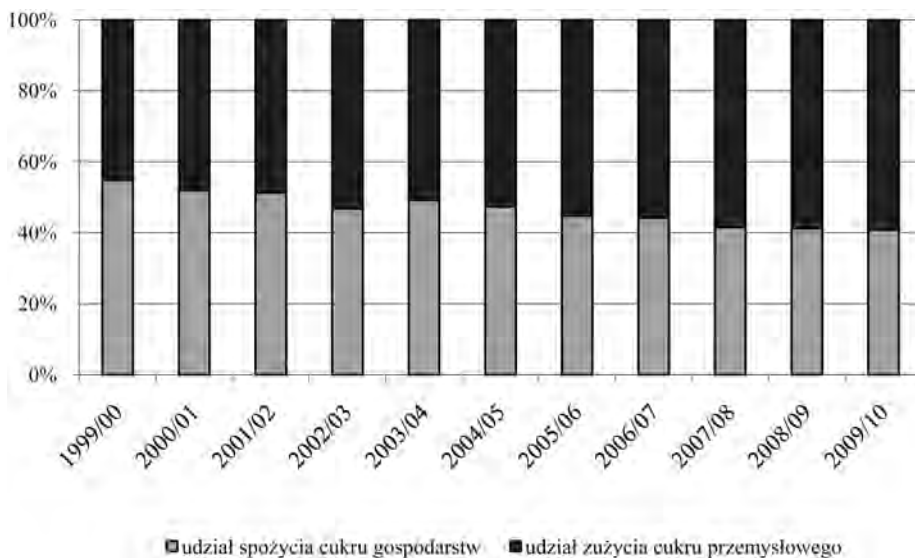
¹⁵ M. Mieczkowski, *Produkcja cukru i zużycie wewnętrzne*, www.rolnicy.com.

¹⁶ M. Mieczkowski, *Rynek cukru w sezonie 2007/2008*, „Biuletyn Informacyjny” 2008, lipiec, nr 7 (205), s. 43.

Rys. 2. Spżycie cukru w Polsce w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 1999–2010 (w kg/os.)

Źródło: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2009, nr 36, s. 21.

Rys. 3. Struktura spżycia cukru przez przemysł i gospodarstwa domowe w krajowym spżyciu cukru

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” z lat 1999–2009.

nie ma kształtowanie się popytu krajowego i eksportowego na wytwarzane artykuły żywnościowe oraz w mniejszym stopniu poziom kosztów surowca, które ponoszą producenci żywności¹⁷.

W Polsce spożycie cukru w gospodarstwach domowych stale spada, natomiast systematycznie rośnie zużycie cukru przemysłowego, głównie z uwagi na wtórne przetwórstwo żywności, do którego zużywane są znaczne ilości tego produktu. Na początku badanego okresu bezpośrednia konsumpcja cukru w gospodarstwach domowych sięgała 60% krajowego spożycia. W ciągu badanych 11 lat udział ten stale się zmniejszał, tak że pod koniec badanego okresu osiągnął 40%. Wobec stale wzrastającego ogólnego spożycia cukru można wyciągnąć wniosek, że jego zużycie w przemyśle w okresie 11 lat sukcesywnie wzrastało, a pod koniec badanego okresu było aż o ponad 25% wyższe niż na początku.

Tabela 2. Spożycie cukru w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w Polsce w latach 1999–2010 (w kg/os.)

	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
spożycie cukru	23,28	21,6	21,12	20,4	19,92	19,44	18,36	18,12	17,04	16,92	16,3

Źródło: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” z lat 1999–2009.

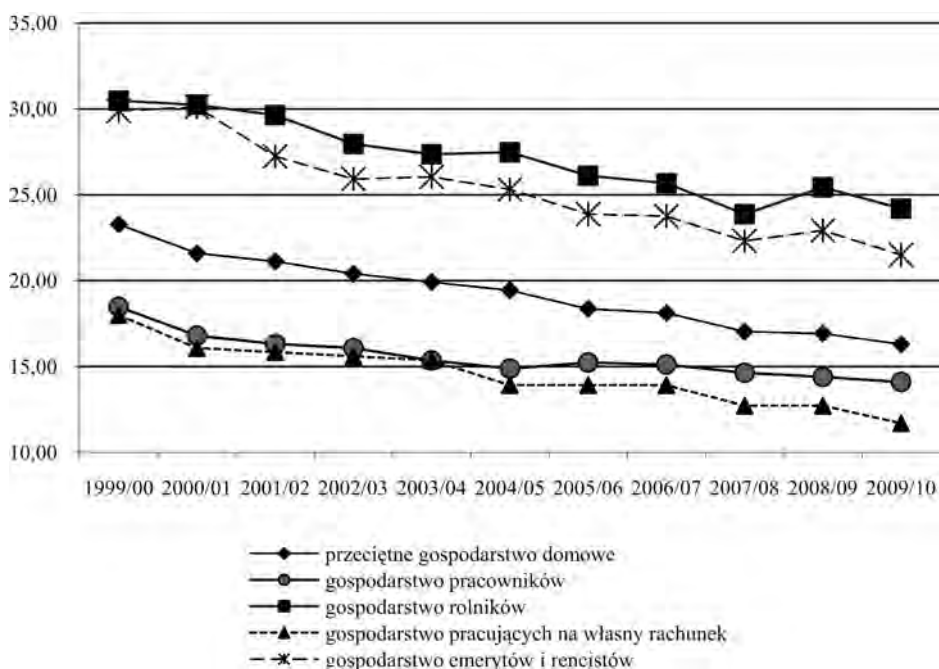
Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 2 można przyjąć stwierdzenie, że w Polsce, w związku z obowiązującymi trendami ograniczania ilości konsumowanego cukru, nastąpiła zmiana modelu żywienia. Popyt na cukier ze strony gospodarstw domowych w okresie 11 lat, liczony wskaźnikiem spożycia *per capita*, zmniejszył się o ponad 30%. Wpłynęło na to nie tylko zmniejszenie konsumpcji cukru ze względów zdrowotnych, ale także z uwagi na bogatszą ofertę przemysłu i rzemiosła spożywczego, co spowodowało rezygnację z domowego wyrobu przetworów owocowo-warzywnych oraz wypieku ciast¹⁸.

Wykres 4 prezentuje wielkość spożycia cukru według rodzaju gospodarstw domowych, które charakteryzują się różnymi tradycjami odnośnie spożycia tego produktu, ale także różnym poziomem dochodów. Ogólną tendencją, która charakteryzuje wszystkie typy gospodarstw domowych, jest spadkowa tendencja spożycia cukru w badanym okresie. Największe jego spożycie występuje wśród gospodarstw domowych rolników, gdzie jest ono o prawie 50% wyższe niż przeciętnie w Polsce. Wynika to z najmniejszej świadomości rolników odnośnie współczesnego zdrowego stylu życia, w którym należy ograniczać spożycie cukru, oraz tradycji samodzielnej produkcji przetworów owocowo-warzywnych i wypieku ciast,

¹⁷ M. Mieczkowski, *Krajowy rynek cukru w 2009 roku*, „Biuletyn Informacyjny” 2009, luty, nr 2 (224), s. 52.

¹⁸ „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2009, nr 36, s. 19.

co w głównej mierze wynika z produkcji we własnym gospodarstwie większości potrzebnych do tego czynników. Zbliżone ilości cukru konsumują gospodarstwa domowe emerytów i rencistów, spożywając około 35–40% więcej cukru niż przeciętne gospodarstwo domowe. Znacznie poniżej przeciętnego popytu na cukier w grupie gospodarstw domowych znajdują się gospodarstwa domowe pracownicze oraz osób pracujących na własny rachunek. W gospodarstwach tych spożywa się o około 25–30% mniej cukru niż w przeciętnym gospodarstwie domowym. Wynika to z faktu, iż osoby w tych gospodarstwach nie wykazują zainteresowania wytwarzaniem przetworów czy ciast we własnym zakresie, propagując przy tym najczęściej zdrowy tryb życia.

Rys. 4. Spożycie cukru w różnych typach gospodarstw domowych (kg/os.)

Źródło: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2009, nr 36, s. 19 oraz „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2000, nr 18, s. 23.

W celu stwierdzenia wpływu wysokości dochodu na wielkość spożycia cukru, należy przyjąć, iż najniższe dochody uzyskują gospodarstwa emerytów i rencistów, którzy konsumują bardzo duże ilości cukru. Natomiast gospodarstwa domowe o wysokich dochodach, jakimi charakteryzują się gospodarstwa pracownicze i prowadzące działalność gospodarczą, spożywają znacznie mniej tego produktu w porównaniu do przeciętnego gospodarstwa domowego. Na tej podstawie można stwierdzić, iż

Tabela 3. Produkcja artykułów spożywczych zawierających cukier w Polsce w latach 1999–2010 (w tys. ton)

	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
dżemy i powidła	75,0	64,1	60,6	83,8	94,2	116,1	155,0	236,4	249,9	230,0	220,0
wyroby ciastkarskie	143,8	137,7	141,9	172,8	160,9	159,8	188,5	185,4	192,3	195,0	190,0
czekolada	94,4	102,9	117,2	119,4	152,1	163,2	170,8	160,1	160,1	168,6	155,0
wyroby czekoladowe	117,4	107,0	148,4	115,3	129,1	128,2	125,7	111,9	130,5	138,4	128,0
pozostałe wyroby cukiernicze	208,3	265,1	243,6	240,4	293,7	293,5	b.d.	144,4	152,9	151,9	139,0
słodzone napoje bezalkoholowe	20,9	21,3	19,8	20,7	29,2	28,5	28,7	46,8	49,7	51,6	51,0
piwo	23,4	25,2	24,9	26,9	28,6	31,8	31,6	35,3	36,9	41,2	38,0
kompoty i owoce pasteryzowane	5,8	5,7	1,3	2,8	6,6	11,3	15,8	19,7	18,1	20,0	21,0
miody pitne	4,1	5,8	5,8	6,1	6,2	6,8	4,5	5,0	5,1	5,1	5,3
jogurty	b.d.	1,8	2,1	2,3	2,4	2,6	2,4	3,2	3,7	3,7	4,0
biała czekolada	b.d.	1,7	1,6	1,5	3,7	4,5	5,0	4,7	4,8	3,7	3,3
lody	1,0	1,1	1,5	1,7	1,8	2,0	2,2	1,9	2,4	2,1	2,5

b.d. – brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Rynek cukru. Stan i perspektywy” z lat 1999–2009.

spożycie cukru jest odwrotnie proporcjonalne do wysokości osiąganego dochodu. Zmiana postaw konsumentów związana ze stylem życia, zamożnością, zdrowiem i rozrywką, zwłaszcza w krajach rozwiniętych, oraz wzrost świadomości na temat wpływu zbilansowanej diety na zdrowie przyczyniają się do rozwoju żywności dietetycznej i funkcjonalnej¹⁹. To spowodowało rozwój substancji intensywnie słodzących, które są stosowane jako zamienniki cukru w produkcji żywności. Przeznaczone są one dla osób z zaburzonym metabolizmem węglowodanów i osób dbających o sylwetkę. Oprócz obniżania wartości energetycznej produktów, nie powodują próchnicy zębów, co jest ich dodatkowym atutem²⁰.

¹⁹ M. Wastijn, *Izomalt rośnie w siłę!*, „Przemysł Cukrowniczy” 2005, nr 8, s. 58.

²⁰ B. Waszkiewicz-Robak, K. Świąder, F. Świderski, *Substancje intensywnie słodzące. Właściwości i warunki ich stosowania w żywności*, „Przemysł Spożywczy” 2005, nr 5, s. 22.

Najwięcej cukru przemysłowego zużywa przemysł spożywczy, głównie w przetwórstwie owocowo-warzywnym, cukiernictwie oraz do produkcji słodzonych napojów bezalkoholowych, a także w mleczarstwie (tabela 3).

Polskie przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego produkowały w badanym okresie największe ilości dżemów i powideł oraz wyrobów ciastkarskich. Na przestrzeni 11 lat produkcja tychże wyrobów stale wzrastała – w przypadku produkcji dżemów ponad trzykrotnie i o ponad 1/3 w przypadku wyrobów ciastkarskich. Stały wzrost odnotowano także w przypadku słodzonych napojów bezalkoholowych – prawie dwuipółkrotny, kompotów i owoców pasteryzowanych – trzyipółkrotny oraz w mleczarstwie – głównie w przypadku produkcji jogurtów i lodów. Ogólna tendencja wzrostowa występowała także w przypadku produkcji czekolady oraz piwa i miodów pitnych, przy czym wśród tych artykułów w przeciągu badanego okresu występowały liczne wahania. Jedyne spadki odnotowano w przypadku pozostałych wyrobów cukierniczych, których produkcja zmniejszyła się o około połowę. Analizując dane z tabeli 3, można sformułować wniosek, że ogólna sytuacja gospodarcza kraju wpływa na wielkość produkcji przemysłu spożywczego, co przekłada się na wielkość zużycia cukru. Ma to swoje odzwierciedlenie w spadku produkcji, głównie w przypadku sezonu 2009/10.

Sytuacja na rynku cukru pokazuje, iż nie wystarczy tylko analizować wielkości zgłaszanego przez konsumentów popytu oraz determinujących go czynników, ale konieczne jest zarządzanie popytem na rynku, by możliwe było osiągnięcie równowagi, która będzie korzystna dla obu stron – producentów, którzy nie będą zmuszani do ograniczania produkcji lub ponoszenia wysokich kosztów magazynowania nadwyżek produkcyjnych, i konsumentów, którzy będą mieli zapewniony zrównoważony i stały dostęp do produktu.

5. Wnioski

1. Na polskim rynku cukru podaż przewyższa popyt o około 30%.
2. Wprowadzona unijna reforma rynku cukru spowodowała obniżenie podaży cukru do 8% w sezonie 2009/10.
3. Krajowy popyt na cukier wykazuje tendencję rosnącą, mimo iż spożycie tego produktu w gospodarstwach domowych charakteryzuje się systematycznym spadkiem.
4. Konsumpcja cukru ma charakter regresywny wraz ze wzrostem dochodów gospodarstw domowych.
5. Największe zapotrzebowanie na cukier występuje ze strony przemysłu spożywczego, którego popyt na ten produkt systematycznie wzrasta.
6. Występuje korelacja dodatnia między popytem na cukier przemysłowy a sytuacją przemysłu spożywczego.

Literatura

1. *Akty prawne Unii Europejskiej dotyczące mechanizmów WPR administrowanych przez AGR*, ARR, Warszawa 2006.
2. Artyszak A., Budzyńska A., *Co dalej z reform rynku cukru?*, „Wież Jutra” 2005, nr 12.
3. Artyszak A., Budzyńska A., *Zasady reformy rynku cukru*, „Wież Jutra” 2006, nr 2.
4. Chudoba Ł., *Wpływ reformy rynku cukru w Unii Europejskiej na polski sektor cukrowniczy*, „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2009, nr 36.
5. Kondrakiewicz T., *Holdingi w przemyśle cukrowniczym. Procesy dostosowawcze do integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000.
6. Mankiw N.G., Taylor M.P., *Mikroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009.
7. Mieczkowski M., *Krajowy rynek cukru w 2009 roku*, „Biuletyn Informacyjny” 2009, luty, nr 2 (224).
8. Mieczkowski M., *Produkcja cukru i zużycie wewnętrzne*, www.rolnicy.com.
9. Mieczkowski M., *Rynek cukru w sezonie 2007/2008*, „Biuletyn Informacyjny” 2008, lipiec, nr 7 (205).
10. Namiestnik J., *Analityczne zastosowania chromatografii cieczowej*, Warszawa 2008, http://www.pg.gda.pl/chem/Katedry/Analityczna/images/stories/wyklady/Namiestnik_Warszawa.pdf.
11. Nowak J., *Regulacje rynku cukru w Polsce i w Unii Europejskiej. Część II*, „Biuletyn Informacyjny Agencji Rynku Rolnego” 2002, nr 3 (129).
12. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie dozwolonych substancji dodatkowych i substancji pomagających w przetwarzaniu (Dz.U. 2004, nr 94, poz. 933).
13. „Rynek cukru. Stan i perspektywy” 2009, nr 36.
14. Smoleń M., Górniak E., *Interwencjonizm państwowy w warunkach rynkowych*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 2007.
15. *Sugar policy reform in the European Union and in world sugar markets*, OECD, Paryż 2007.
16. Wastijn M., *Izomalt rośnie w siłę!*, „Przemysł Cukrowniczy” 2005, nr 8.
17. Waszkiewicz-Robak B., Świąder K., Świdorski F., *Substancje intensywnie słodzące. Właściwości i warunki ich stosowania w żywności*, „Przemysł Spożywczy” 2007, nr 5.

PROBLEMS OF THE EQUILIBRIUM ON THE SUGAR MARKET

Summary: The paper touches upon the problem of the balance between supply and demand on the sugar market. This trading structures are regulated by law, which controls sugar supply. The aim of reforming the European Union's sugar policy is to adjust production to demand. The ineffectiveness in sugar policy indicates how important the demand management is.